

Praktijkonderzoek

**coach en zorgcoördinator,
wie doet wat?**

Praktijkonderzoek

Coach en zorgcoördinator, wie doet wat?

11 - 07 - 2011

Praktijkonderzoek (9SO.PRAKT)

1^e begeleider: Mevr. T. Geerse,

Onderzoeksdocent: Mevr. M. Punter-Eleveld

Marc van der Wal

Studentnr: s1007278

E-mail : marc.v.d.wal@fcroc.nl

Inhoudsopgave

	Samenvatting	blz. 7
1	Inleiding	blz. 8
	1.1 Werksituatie	blz. 8
	1.2 Verlegenheidsituatie	blz. 8
	1.3 Praktijkvraag	blz. 8
	1.4 Doel in het onderzoek	blz. 9
	1.5 Doel van het onderzoek	blz. 9
	1.6 Onderzoeks- en deelvragen	blz. 9
2	Theoretisch kader	blz. 11
	2.1 Inleiding	blz. 11
	2.2 Competenties van de coach in het MBO	blz. 11
	2.3 De functie van coachen in het onderwijs	blz. 12
	2.4 De taken van een coach in het onderwijsproces	blz. 13
	2.5 Coachen en zorg in het MBO	blz. 13
	2.6 Competenties van de zorgcoördinator in het MBO	blz. 15
	2.7 De functie van zorgcoördinator	blz. 15
	2.8 De taken van de zorgcoördinator in het onderwijsproces	blz. 16
	2.9 Coördineren van zorg in het MBO	blz. 16
3	Opzet van het onderzoek	blz. 17
	3.1 Opzet	blz. 17
	3.2 Aanpak van de enquête	blz. 18
	3.3 Gegevens verwerken	blz. 18
4	Onderzoeksresultaten	blz. 19
	4.1 Inleiding	blz. 19
	4.2 Algemeen deel	blz. 19
	4.3 De coach; functie taken en verantwoordelijkheden	blz. 21
	4.4 De zorgcoördinator; functie taken en verantwoordelijkheden	blz. 25
5	Conclusies, aanbevelingen en discussie	blz. 30
	5.1 Hoofdconclusies m.b.t. de onderzoeksvragen	blz. 30
	5.2 Aanbevelingen	blz. 33
	5.3 Discussie	blz. 34
	Literatuurlijst	blz. 35

Samenvatting

Leerling-zorg is sinds de invoering van de leerling gebonden financiering (de “rugzak”) en het competentiegericht onderwijs in het MBO steeds belangrijker geworden. Binnen het competentiegericht onderwijs wordt de nadruk steviger gelegd op begeleiding van het leerproces van een cursist waardoor het belang van coachende vaardigheden van onderwijsgevers steeds groter is geworden. Binnen het Friesland College kennen we daarom een scheiding tussen vakspecialisten en coaches. De vakspecialist ondersteunt cursisten in de te maken beroepsproducten en de coach begeleidt cursisten in het leerproces.

Omdat er op het gebied van leerling-zorg bijna constant veranderingen plaatsvinden heeft het Friesland College er voor gekozen om per unit een persoon te faciliteren om leerling-zorg vorm te geven, de zorgcoördinator (contactpersoon cursistenzorg). De taken van deze persoon zijn binnen de unit niet helder. Er wordt zeer verschillend gedacht over de functie, taken en verantwoordelijkheden waardoor een aantal cursisten niet de zorg krijgen die ze wel zouden moeten krijgen.

Dit gaf aanleiding om onderzoek te doen naar de functie, taken en verantwoordelijkheden van de coach en de zorgcoördinator.

Vanuit de literatuur is gezocht naar definities van coachen en de functie van coachen in het MBO. Daarnaast is in de literatuur studie gedaan naar de specifieke taken en verantwoordelijkheden van de zorgcoördinator. Hieruit is gebleken dat de coach en vakspecialist altijd als eerste verantwoordelijk zijn voor de begeleiding van het leerproces en het daarbinnen bieden van zorg aan de cursist. De taken van de zorgcoördinator richten zich juist niet op de begeleiding van de cursisten zelf, dit ligt op de werkvloer bij de coach en vakspecialist. De zorgcoördinator werkt niet één-op-één met de zorgleerlingen, het is zijn taak om sturend op te treden, te faciliteren en de docenten te coachen in het uitvoeren van hun verantwoordelijkheden richting cursisten met speciale onderwijsbehoeften.

Uit het onderzoek blijkt dat het merendeel van de 16 geënquêteerden zich kan vinden in de hierboven omschreven verantwoordelijkheden van coach en zorgcoördinator. De begeleiding van leerlingen met speciale onderwijsbehoeften vindt plaats in de klas, de zorgcoördinator begeleidt en verwijst op het moment dat de coach samen met de cursist vastloopt in het leerproces en externe hulp nodig is. Naast deze begeleiding van cursisten naar externe hulp is het de taak van de zorgcoördinator om onderwijsgevers te coachen in de begeleiding van cursisten met speciale onderwijsbehoeften.

Aanbevolen wordt om alle betrokkenen rondom het leerproces van een cursist bewust te maken van het feit dat de begeleiding van alle cursisten primair bij de coach ligt. Daarnaast wordt aanbevolen om aan alle docenten duidelijk te maken dat de coachende taak van de zorgcoördinator gericht is op de docenten en niet op de cursisten. Het is tevens aan te bevelen om docenten te scholen in de begeleiding van cursisten met speciale onderwijsbehoeften, daar zij in het onderzoek meermalen aangeven hierin te kort te schieten. Tot slot verdient het de aanbeveling om in een zorgplan alle regierollen rondom leerling-zorg duidelijk en helder te omschrijven.

Hoofdstuk 1

Inleiding

De school waarvoor het rapport aanbevelingen geschreven is, is een Regionaal Opleidingen Centrum (hierna ROC), het Friesland College. Deze school heeft ongeveer 10000 studenten, verdeeld over 14 verschillende units. Sinds schooljaar 2010/2011 wordt er ingezet op een clustering van units, waardoor de technische units Bouw, Technolyceum en Vervoer en Logistiek vanuit dit cluster steviger gaan samenwerken. Efficiënter uitvoeren van onderwijs, taken en leerlingenzorg maken onderdeel uit van dit project. De unit waar dit rapport zich op richt is de unit Bouw. In later stadium zal de input vanuit dit onderzoek gebruikt gaan worden voor de technische cluster zoals hiervoor genoemd. De unit Bouw is een afdeling waar ongeveer 700 cursisten studeren op de niveaus 2, 3 en 4. De unit bouw is opgedeeld in 5 verschillende teams: Team BBL (Beroeps Begeleidende Leerweg, niveau 2, 3 en 4) Team BOL (Beroeps Opleidende Leerweg, niveau 2 en 3) Team middenkader Bouw (Beroeps Opleidende Leerweg, niveau 4), Team schilders (Beroeps Begeleidende- en Opleidende Leerweg, niveau 2 en 3) en team Hout (Beroeps Begeleidende- en Opleidende Leerweg, niveau 2 en 3). Met de input uit het rapport van aanbevelingen zal getracht worden de verantwoordelijkheden en taken van zowel de coach en de zorgcoördinator helder te omschrijven in een unitbreed zorgplan.

1.1 Werksituatie

De school waar dit onderzoek plaats gaat vinden is een instelling voor Middelbaar Beroepsonderwijs (MBO), het regionaal opleidingscentrum (ROC) Friesland College. De laatste jaren is er een toename van het aantal zorgcursisten geconstateerd. Bij alle opleidingen krijgt iedere cursist een coach toegewezen die samen met de cursist tijdens de studietijd kritisch meekijkt naar én coacht op het functioneren en presteren van de cursist.

1.2 Verlegenheidsituatie

Binnen de unit bouw werken 5 verschillende teams. Binnen deze teams wordt er op verschillende manieren omgegaan met coaching; bij het ene team is er een aparte coach, bij een ander team is er een coach die zich ook bezig houdt met leren, loopbaan en burgerschap en in weer een ander team zijn het de vakdocenten die de rol van coach op zich nemen. Uit eigen waarnemingen blijkt dat er verschillend wordt gekeken naar waar de verantwoordelijkheden van de coach liggen t.o.v. zorgcursisten. Dit zorgt voor onduidelijkheid voor zowel de cursist, de ouders, de coach als ook de zorgcoördinator van de Unit Bouw. Tevens zorgt het voor onduidelijkheid in de begeleiding van de cursist, die hierdoor niet optimaal is en niet voldoende rekening houdt met de eventueel geconstateerde beperkingen. Er is geen overeenstemming over waar de verantwoordelijkheden van de coach liggen en waar de expertise van een zorgcoördinator gewenst is.

1.3 Praktijkvraag

Waar liggen de verantwoordelijkheden van de coach en de zorgcoördinator m.b.t. het leerproces van cursisten met speciale onderwijsbehoeften?

1.4 Doel in het onderzoek

Doel in het onderzoek is d.m.v. literatuuronderzoek en enquêtes, uitgevoerd bij personen op verschillende niveaus binnen de cluster techniek, tot antwoorden te komen op vragen m.b.t. de verantwoordelijkheden rondom het leerproces van zorgleerlingen. Dit zal uitmonden in een plan van aanbevelingen.

1.5 Doel van het onderzoek

Doel van het onderzoek is met de resultaten van het onderzoek en de uitkomsten van het theoretisch kader te komen tot een plan van aanbevelingen richting een zorgplan voor de unit bouw en eventueel in een later stadium voor de gehele cluster techniek, waarin staat omschreven hoe de zorg in de unit vormgegeven is en waar de verantwoordelijkheden van alle betrokkenen in de unit beginnen en ophouden.

1.6 Onderzoeks- en deelvragen

Onderzoeksvraag 1:

Wat vermeldt (inter)nationale literatuur over de functie en taken van de coach in het beroepsonderwijs?

Deelvragen:

- Welke theorieën zijn er te vinden m.b.t. de expertise en handelingsvaardigheden (competenties) van een coach in het (MBO)-onderwijs?
- Wat zegt de literatuur over de functie van coachen in het onderwijsproces?
- Wat zegt de literatuur over de taken van een coach in het onderwijsproces?
- Wat zegt de literatuur over coachen en zorg in het MBO?

Onderzoeksvraag 2:

Wat vermeldt (inter)nationale literatuur over de functie en taken van de zorgcoördinator in het beroepsonderwijs?

Deelvragen:

- Welke theorieën zijn er te vinden m.b.t. de expertise en handelingsvaardigheden (competenties) van de zorgcoördinator in het (MBO)-onderwijs?
- Wat zegt de literatuur over de functie van de zorgcoördinator in het onderwijsproces?
- Wat zegt de literatuur over de taken van een zorgcoördinator in het onderwijsproces?
- Wat zegt de literatuur over coördineren van zorg in het MBO?

Onderzoeksvraag 3:

Hoe staan de collega's (directe collega's, unitdirectie, contactpersonen cursistenzorg) binnen het Friesland College tegenover verantwoordelijkheden, taken en handelingsbekwaamheden van de coach en de zorgcoördinator?

Deelvragen:

- Waar liggen volgens de directe collega's de verantwoordelijkheden en handelingsvaardigheden van de coach t.o.v. zorgcursisten?
- Waar liggen volgens de unitdirectie de verantwoordelijkheden en handelingsvaardigheden van de coach t.o.v. zorgcursisten?
- Waar liggen volgens de contactpersonen cursistenzorg de verantwoordelijkheden en handelingsvaardigheden van de coach t.o.v. zorgcursisten?
- Waar liggen volgens de directe collega's de verantwoordelijkheden en handelingsvaardigheden van de zorgcoördinator t.o.v. zorgcursisten?
- Waar liggen volgens de unitdirectie de verantwoordelijkheden en handelingsvaardigheden van de zorgcoördinator t.o.v. zorgcursisten?
- Waar liggen volgens de contactpersonen cursistenzorg de verantwoordelijkheden en handelingsvaardigheden van de zorgcoördinator t.o.v. zorgcursisten?

Hoofdstuk 2

Theoretisch kader

2.1 Inleiding

Het theoretisch kader gaat in op de vraag wat de (inter)nationale literatuur vermeldt over competentiegericht onderwijs, definities van coachen, de functie van coachen, taken van de coach, leerlingenzorg, de zorgcoördinator, professionalisering, en de recente ontwikkelingen in het MBO. De hierna weergegeven bevindingen vormen de basis voor het rapport van aanbevelingen, aangevuld met bevindingen uit de enquête die binnen het Friesland College, deels binnen de cluster techniek, is uitgezet.

2.2 Competenties van een coach in het MBO

Met ingang van het leerjaar 2010-2011 wordt in het MBO gewerkt met competentiegerichte opleidingen. Dit vraagt een andere manier van denken over onderwijs.

Het herontwerp mbo moet leiden tot vraaggericht onderwijs dat aantrekkelijk maatwerk levert voor cursisten. De uitoefening van het te leren beroep en het vormen van 'lerende professionals' die verantwoordelijk zijn voor het vormgeven van de eigen levensloopbaan zijn daarbij het vertrekpunt (Max Goote Kenniscentrum, 2005).

Als de opbouw van beroepscompetenties het structurerend principe van de opleiding is, dan ligt het voor de hand leerlingen van meet af aan te instrueren en te coachen bij het ontwikkelen van zelfregulerende vaardigheden.

Deze vernieuwingen betekenen dus dat er uitgegaan wordt van de talenten van leerlingen. In deze nieuwe onderwijsvorm moeten de cursisten competenties ontwikkelen die nodig zijn om (een leven lang) te leren en werken vorm te geven. Flexibiliteit en maatwerk zijn hierin belangrijk, daar waar leerlingen extra zorg nodig hebben moet die ondersteuning ook daadwerkelijk geboden worden (Fanchamps, 2005).

Om te komen tot zelfsturing zal het onderwijs daarom vanaf de basis opnieuw moeten worden opgebouwd. Van groot belang bij competentiegericht leren is dat de bewijslast voor het verworven hebben van een competentie bij de cursist ligt. De onderwijsinstelling is verantwoordelijk voor de coaching van de cursist in het proces en voor het aanbieden van de voor de ontwikkeling noodzakelijke middelen (Max Goote Kenniscentrum, 2005).

Om in het competentiegericht onderwijs ook nog eens het passend onderwijs tot een succes te maken is een verandering in benadering van het huidige onderwijs nodig. De bestaande mentale modellen, waarheden op basis waarvan we kijken en handelen (Jutten, 2008), zorgen er echter voor dat echte innovatie geremd wordt. Nieuwe ideeën passen immers niet in de bestaande kaders van denken en handelen rondom onderwijs. Om tot echte verandering te komen is in de basis een verandering nodig van een aantal bestaande opvattingen, waarden of normen, zij vormen de basis voor de geldende cultuur in een organisatie (Swieringa en Jansen, 2005).

Het is in competentiegericht onderwijs volgens bovenstaande dus niet meer voldoende als docenten kennis op een boeiende en efficiënte wijze kunnen overdragen. Zij moeten lerenden kunnen coachen en stimuleren. Ook het coachen en begeleiden van leerlingen met problemen is daarbij de taak van de docent (Kummeling, Grimberg & Hendriksen, 2004).

In de nieuwe plannen van de minister rondom passend onderwijs wordt uitgegaan van extra professionalisering van docenten om zodoende tegemoet te kunnen komen aan de zorgbehoeften van leerlingen (MinOCW, 2011). Uit het voorgaande valt af te leiden dat het coachen van cursisten een steeds belangrijker onderdeel is van het professionele handelen van docenten. Vraag blijft dan wat coachen nu precies is. Wanneer men zoekt naar de definitie van 'coachen', dan vindt men een grote verscheidenheid aan definities:

- Coachen is volgens Whitmore (2002) het vrijmaken van iemands potentiële kwaliteiten en de innerlijke belemmeringen wegnemen, zodat hij of zij zo goed mogelijk kan presteren. Coachen richt zich op de toekomst, niet de fouten uit het verleden maar mogelijkheden zijn daarbij uitgangspunt.
- Coachen is geen onderwijzen, maar het bevorderen van het leren; het stelt mensen in staat om na te denken over en te reflecteren op hun leerproces (Law, Ireland & Hussain, 2007). De essentie van succesvol coachen is het opbouwen van bewustzijn en verantwoordelijkheidsbesef.
- Vandamme (2003) sluit daarbij aan en zegt dat coaching namelijk alles te maken heeft met het helpen om te gaan met datgene waarmee iemand bezig is. Het gaat om de ontwikkeling van het zelfsturend vermogen.
- De Haan (2008) noemt coachen het faciliteren van het leer- en ontwikkelproces van de coachee, met als doel dat de coachee voor zichzelf gaat zorgen.
- Grant en Cavanagh (2004, p.11) omschrijven professioneel coachen als: 'een op theorie gebaseerd, systematisch en doelgericht proces, ontworpen om blijvende verandering te faciliteren met de intentie om voortdurend zelfsturend te leren en de persoonlijke ontwikkeling van de coachee te bevorderen'. Daarbij ligt de focus op het bedenken van oplossingen en niet op een probleemanalyse, en dat vanuit een vorm van samenwerken en gelijkwaardigheid tussen coach en coachee.
- Grant (2001) ziet de coach als de facilitator die ervoor zorgt dat de coachee zelf het antwoord op de coachingvraag achterhaalt, aangezien het antwoord al in de coachee aanwezig is. De coach helpt de coachee bij het naar boven halen van hetgeen de coachee al weet.

De belangrijkste elementen die de definitie van coachen volgens voorgaande vormen zijn:

- Het begeleiden van de ontwikkeling van de cursist, waarbij de ontwikkeling van de cursist ook ten goede komt aan de ontwikkeling van het leerbedrijf;
- Het opsporen van de talenten van de coachee, datgene wat de cursist al weet en kan;
- Het bevorderen van een zelfsturende leerhouding en verantwoordelijkheidsgevoel van de cursist;
- Het richten op de toekomst en zijn mogelijkheden.

2.3 De functie van coachen in het onderwijs

Sinds de invoering van competentiegericht onderwijs in het MBO is er naast kennis en vaardigheden meer nadruk komen te liggen op de beroepshouding (attitude). De coach heeft hierin een ondersteunende functie. Verhoeven (2003) stelt, overeenkomstig de definities van coachen in de voorgaande paragraaf, dat coachen is gericht op verbeteren van prestaties, bevorderen van leren en ontwikkelen en bevorderen van processen van zelfsturing en coöperatie. Verhoeven (2007) vult de functie van coachen aan met het bevorderen van eigenaarschap, vergroten van bewustzijn, het richten van aandacht, leerlingen zelf aan het denken zetten door vragen te stellen, doelen helpen formuleren, blokkades helpen overwinnen en feedback geven.

2.4 De taken van een coach in het onderwijsproces

Van der Hoeven (2008) stelt dat de kernactiviteiten van een coach bestaan uit:

- steun en vertrouwen geven, wederzijds vertrouwen is nodig om bijvoorbeeld problemen te kunnen delen.
- inhoudelijke terugkoppeling geven
- analyseren
- samenwerking ondersteunen
- de deelnemer aanmoedigen

Kennis en gedrag zijn voor een coach zichtbaar of meetbaar. Onder de waterlijn spelen echter overtuigingen, normen en waarden, eigenschappen en motieven die van invloed zijn op gedrag wat boven de waterlijn zichtbaar is (Lingsma & Scholten, 2004). Om deze houdingsbepalende factoren te kunnen coachen is er vertrouwen en verbinding nodig tussen cursist en coach. Vooral in de lagere niveaus op het MBO (niveau 1 en 2) zijn er meerdere redenen om de nadruk te leggen op vertrouwen, verbinding en ook de ouderbetrokkenheid. Hierbij valt vooral te denken aan de grotere mate van (meervoudige) sociale problematiek bij deelnemers, het vaker voorkomen van 'gebroken' thuissituaties en met intelligentie en leeftijd samenhangende beperkte zelfredzaamheid (v.d. Molen, 2009).

Om het bewustzijn van de cursist te vergroten stelt de coach vragen die aanzetten tot reflectie. Middels deze reflectie worden antwoorden gezocht op vragen als "wat doe ik", wat gaat daarbij goed', 'wat kan daarin beter' en 'hoe pak je dat vervolgens aan'. Het is de taak van de coach om door het stellen van dit soort vragen de aandacht van de cursist te richten op zelf te bepalen doelen en het vergroten van de zelfsturing van het leerproces. Door gerichte feedback te geven of zichtbaar handelen staat de coach de leerlingen bij in hun leren en ontwikkelen (van der Hoeven, 2008).

Volgens Sinke en Schouws (2007) is de vakdocent of coach daarnaast altijd als eerste verantwoordelijk voor deze begeleiding van het leerproces en het daarbinnen bieden van zorg aan die leerling.

2.5 Coachen en zorg in het MBO

Leerlingenzorg wordt binnen het onderwijs steeds belangrijker. De expertgroep Kwaliteit en Zorg (2002) heeft in de publicatie 'Eisen aan leerlingenzorg' eisen geformuleerd die gerelateerd zijn aan een model van kwaliteitszorg. de eisen die betrekking hebben op de algemene verantwoordingsplicht laat scholen vrij in de inrichting van de leerlingenzorg. Hierdoor ontstaat ruimte om als school invulling te geven aan de specifieke rollen, de wijze waarop taken worden verdeeld en de ontwikkeling van deskundigheid (Fanchamps, 2003). Het is ondertussen meer dan 20 jaar dat de overheid probeert om 'special educational needs' leerlingen te integreren in het reguliere onderwijsproces. Zowel in het basisonderwijs als in het voortgezet onderwijs zijn talrijke initiatieven genomen om dit te bewerkstelligen. In het Middelbaar beroepsonderwijs bestaat niet de mogelijkheid om cursisten te verwijzen naar speciaal onderwijs, sinds 2006 is er wel de mogelijkheid om additionele bekostiging aan te vragen voor cursisten met speciale onderwijsbehoeften. Sinds de invoering van deze 'Rugzak in het MBO' in 2006 is het aantal cursisten met een Leerling Gebonden Financiering verdubbeld (MinOCW, 2009). Met deze 'rugzak'

komt ook de externe expertise op het gebied van leerlingen met speciale onderwijsbehoeften, uitgevoerd door de ambulante begeleiding, de school in.

Bosch, e.a (2010) stellen dat het doel van ambulante begeleiding tweeledig is:

- meer leerlingen kunnen met een op maat gesneden plan van aanpak en ondersteuning van de leraar hun schoolloopbaan doorlopen in het regulier onderwijs (leerlinggericht);
- door de op maat gesneden ondersteuning van leraren in hun onderwijssetting kan de opvangkwaliteit van reguliere scholen worden vergroot (leraar- en schoolgericht).

Zo kan de ambulante begeleiding een positieve bijdrage leveren aan het onderwijs op leerling-, leraar- en schoolniveau.

Kennisoverdracht en het trainen van specifieke vaardigheden spelen dus een belangrijke rol bij de begeleiding van leraren in de uitvoering van een handelingsplan rondom een leerling met speciale onderwijsbehoeften. Samengevat betreft het hier een drietal taken:

- begeleiding van leraren bij de uitvoering van een handelingsplan rondom specifieke leerlingen (opbrengstgericht werken);
- coaching van leraren die problemen ondervinden in het uitvoeren van hun taak als gevolg van het feit dat er leerlingen met een specifieke stoornis in hun klas zitten;
- kennisoverdracht en trainen van specifieke docentvaardigheden in relatie tot de onderwijstaak aan leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften.

Uit de inzet van de ambulante begeleiding in de school valt op te maken dat het coachen van cursisten met speciale onderwijsbehoeften een taak is van de docent, in dit geval de coach, als degene die cursisten helpt bij het vormgeven van het leerproces.

In veel gevallen is er in het geval van cursisten met speciale onderwijsbehoeften sprake van het gebruik van een handelingsplan. Pameijer en Van Beukering (2004) geven aan dat een handelingsplan schriftelijke richtlijnen en afspraken bevat over de aanpak van een kind. Omdat het schriftelijk is, zijn de beslissingsmomenten helder en controleerbaar. In het handelingsplan worden eerst de doelen omschreven en daarna de activiteiten en middelen die nodig zijn om deze doelen te bereiken. Volgens Clijsen en Leenders (2006) moet er bij het opstellen van een handelingsplan aandacht worden besteed aan de haalbaarheid. Het heeft immers weinig zin om een handelingsplan op te stellen dat, gelet op de competenties van docenten (vakspecialisten en coaches) op voorhand onuitvoerbaar is. Handelingsplannen moeten dus goed werkbaar zijn voor een docent. Dat kun je bereiken door rekening te houden met een aantal aspecten, die Pameijer en Van Beukering (2007) hebben omschreven. Allereerst moeten de onderwijsbehoeften van een leerling centraal staan in het handelingsplan. Het handelingsplan moet systematisch opgezet zijn en transparant zijn voor alle betrokkenen. Ook moet het handelingsplan doelgericht zijn, er moeten duidelijke doelen geformuleerd zijn. Ten slotte moet het handelingsplan opgesteld zijn vanuit een transactioneel referentiekader: er moet aandacht zijn voor kenmerken van het kind en de onderwijsleersituatie. Wil een docent (coach en vakspecialist) kunnen en willen werken met een handelingsplan in de klas, dan zal er vooral duidelijkheid moeten zijn in wat er van hem verwacht wordt. Uit voorgaande valt dus af te leiden dat de uitvoering van het handelingsplan de verantwoordelijkheid is van de docent, eventueel ondersteund door een ambulante begeleider.

2.6 Competenties van de zorgcoördinator in het MBO

Sinke en Schouws (2007) stellen dat de competenties van de zorgcoördinator bestaan uit coördineren, coachen en innoveren van zorg. Deze drie competenties omvatten de volgende aspecten:

- Coördineren
 - aansturing en evaluatie integrale leerlingzorg als onderdeel schoolbeleid
 - coördineren leerling-gegevens in leerlingvolgsysteem
 - coördineren leerling-besprekingen, 2^e en 3^e lijns zorg en handelingsplannen
 - onderhouden contacten zorgfunctionarissen binnen de school
 - inventariseren scholingsbehoefte en professionalisering medewerkers
 - Verzorgen interne cursussen gericht op SEN
- Coachen
 - collega's coachen op veranderingsbereidheid (mentale modellen)
 - docenten coachen in omgang met zorgleerlingen
 - docenten coachen in werken op multi- en interdisciplinaire wijze
 - Vraagbaak op zorggebied
- Innoveren
 - adviseren management betreffende ontwikkeling integrale leerlingzorg
 - voorbereiden, coördineren en in teamverband uitvoeren van innovaties op grond van landelijk beleid en schoolbeleid
 - Vertaling maken van kwaliteitszorg en -verbetering naar concrete aanpak in de klas.

2.7 De functie van de zorgcoördinator

In paragraaf 4.5 is reeds aangegeven dat er toenemende aandacht is voor leerlingenzorg in het onderwijs. Volgens de expertgroep Kwaliteit en Zorg (2002) laten de eisen die betrekking hebben op de algemene verantwoordingsplicht scholen vrij in de inrichting van de leerlingenzorg. Het is echter niet aan de coördinator om alle organiserende taken rond zorg zelf uit moet voeren. Het is juist de bedoeling dat ook andere teamleden taken regelen. De zorgcoördinator heeft ook geen hiërarchische positie in het team. De coördinatorrol kan vergeleken worden met de rol van aanvoerder bij een sportteam; hij is 'primus inter pares' (Kommers, 2009). In de nieuwe plannen van de minister rondom passend onderwijs wordt uitgegaan van extra professionalisering van docenten om zodoende tegemoet te kunnen komen aan de zorgbehoeften van leerlingen (MinOCW, 2011). De taken van een zorgcoördinator richten zich dus niet op de begeleiding van de leerlingen zelf, dit ligt bij de coach en vakspecialist op de werkvloer. Mittler (2000) en Shuttleworth (2000) stellen beiden dat de zorgcoördinator niet één-op-één met de zorgleerlingen werkt. Het is hun taak om sturend op te treden, te faciliteren en de docenten te coachen in het uitvoeren van hun verantwoordelijkheden richting cursisten met speciale onderwijsbehoeften..

2.8 De taken van de zorgcoördinator in het onderwijsproces

Fanchamps en van der Sanden (2003) stellen dat de taken van een zorgcoördinator opgedeeld kunnen worden in taken richting leerlingen, taken richting collega-docenten en taken richting management.

- Richting de leerlingen is de zorgcoördinator verantwoordelijk voor de totstandkoming van handelingsplannen ten behoeve van groepen en individuele leerlingen.
- Richting de collega-docenten ligt de verantwoordelijkheid o.a. in het coachen en begeleiden van leraren, zorg dragen voor de gezamenlijke verantwoordelijkheid in het kader van de zorg aan leerlingen en het tijdig voorzien van adequate informatie.
- Richting het management is de zorgcoördinator verantwoordelijk voor het aandragen van innovatieve ideeën aangaande beleid rond zorg en het tijdig voorzien van adequate informatie.

Daarnaast liggen er nog taken in het structureren van zorg, het onderhouden van contacten en het zorgen voor eigen professionaliteit. Deze taken zijn in paragraaf 2.6 reeds omschreven in de werkprocessen horende bij de competenties van een zorgcoördinator.

2.9 Coördineren van zorg in het MBO

Sinds een aantal jaren is er een toenemende aandacht in het MBO voor het sociale klimaat en de pedagogische aanpak. Dit heeft voornamelijk te maken met de keuze voor versterking van de zorgstructuur, mede gebaseerd op de grote hoeveelheden vroegtijdige schoolverlaters, de toenemende complexiteit van de deelnemers en omdat het onderwijs bij uitstek de plaats is om jongeren te bereiken. Deze factoren hebben er voor gezorgd dat er meer aandacht is voor activiteiten die zich richten op zorg en begeleiding (Talsma & Brinkman, 2006). Hierin liggen voor de zorgcoördinator een aantal van de in de vorige paragrafen omschreven taken.

Docenten en andere onderwijsprofessionals zijn vaak de eersten die signaleren dat een leerling extra zorg of ondersteuning nodig heeft. Brinkman e.a. (2008) stellen dat deze aanvullende begeleiding, uitgevoerd door het interne zorgteam waar de zorgcoördinator deel van uit maakt, antwoord dient te geven op enkelvoudige of lichte psychosociale problemen. Indien de psychosociale problemen complexer zijn en het interne zorgteam kan de gepaste hulp niet bieden, kan besloten worden om de casus voor te leggen aan het Zorg Adviesteam. Zorgverleners in de jeugdzorg kunnen in dit Zorg Adviesteam vanuit hun expertise advies geven over een passende aanpak. Zorgprofessionals en scholen werken z gezegd samen in het zorg- en adviesteam (ZAT) om opvoed- of opgroei problemen van jongeren vroeg te signaleren, te bespreken en passende hulp in te schakelen (Bosdriesz, 2010).

Het Zorg Adviesteam fungeert daarbij mede als een multidisciplinaire vraagbaak voor teams en units bij handelingsverlegenheid rond een cursist (Broesder, e.a., 2010). Ook in het kader van het werken aan de uitvalvermindering, is het gewenst om samen te werken met andere organisaties die met de ROC populatie te maken hebben (Beker & Brinkman, 2006). Onder deze organisaties verstaan we bijvoorbeeld het (school)maatschappelijk werk, jeugdhulpverlening, GGZ, GGD, leerplichtambtenaar, RMC enz. De contacten met externe organisaties en het participeren binnen het netwerk van zorg binnen de school is hierin een duidelijke taak van de zorgcoördinator.

Hoofdstuk 3

Opzet van het onderzoek

3.1 Opzet

Voor de opzet van dit praktijkonderzoek is er gewerkt aan de hand van de volgende vier stappen:

Stap 1: Literatuurstudie

Voor dit onderzoek is literatuurstudie verricht naar de functie, taken, verantwoordelijkheden en handelingsbekwaamheden van zowel de coach en de zorgcoördinator. De uitwerking van deze literatuurstudie is beschreven in hoofdstuk 2.

Stap 2: Enquête

Door middel van de enquête wordt in beeld gebracht hoe leerkrachten, zorgcoördinatoren en directie aankijken tegen de functie, taken, verantwoordelijkheden en handelingsbekwaamheden van coach en zorgcoördinator. Deze enquête bestaat uit drie delen:

- *Algemeen deel*
In dit deel wordt ingegaan op de persoonlijke situatie van de geënquêteerde.
- *Deel over coachen*
In dit deel wordt ingegaan op de functie, taken en verantwoordelijkheden van de coach in het onderwijsproces.
- *Deel over de zorgcoördinator*
In dit deel wordt ingegaan op de functie, taken en verantwoordelijkheden van de zorgcoördinator in het onderwijsproces.

Stap 3: Conclusies

Aan de hand van de literatuurstudie en de uitkomsten van de enquête worden conclusies geformuleerd die op inzicht geven in de functie, taken en verantwoordelijkheden van zowel de coach en de zorgcoördinator.

Stap 4: Aanbevelingen

Vanuit de conclusies worden vervolgens aanbevelingen geformuleerd die er toe moeten bijdragen dat binnen de unit bouw en in later stadium de cluster techniek een stevige basis gelegd wordt in het kader van de uitvoering van integrale leerling-zorg, verwoord in een zorgplan waarin alle verantwoordelijkheden rondom leerling-zorg duidelijk omschreven en uitgewerkt zijn.

3.2 Aanpak van de enquête

De enquête is verspreid onder een 16-tal personen, verdeeld in 3 onderzoeksgroepen:

- *Onderzoeksgroep 1* Directie van de unit bouw (3 personen).
- *Onderzoeksgroep 2* Zorgcoördinatoren van de 3 technische units binnen het Friesland College, zijnde unit Bouw, unit Technolyceum en unit Vervoer en logistiek. (3 personen)
- *Onderzoeksgroep 3* Docenten van de unit Bouw. De unit Bouw bestaat uit 5 verschillende teams, uit elk team zijn willekeurig 2 personen benaderd (10 personen).

De enquête geeft een goed beeld van hoe de directie, zorgcoördinatoren en docenten staan tegenover de functie, taken, verantwoordelijkheden en handelingsbekwaamheden van zowel de coach en de zorgcoördinator.

Van de 16 persoonlijk overhandigde enquêtes zijn 14 stuks geretourneerd.

- Onderzoeksgroep 1 Drie uit drie (100%).
- Onderzoeksgroep 2 Drie uit drie (100%).
- Onderzoeksgroep 3 Acht uit tien (80%).

Hiermee is de respons van de totaal geënquêteerde groep 87,5%.

3.3 Gegevens verwerken

De verkregen gegevens uit de enquête worden in het volgende hoofdstuk “Resultaten van het onderzoek” weergegeven. Dit gebeurt met behulp van staafdiagrammen die een overzicht geven per onderzoeksvraag en per onderzoeksgroep.

Hoofdstuk 4

Onderzoeksresultaten

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk komen de onderzoeksresultaten van de uitgezette enquête aan de orde. De enquête bestaat uit drie delen:

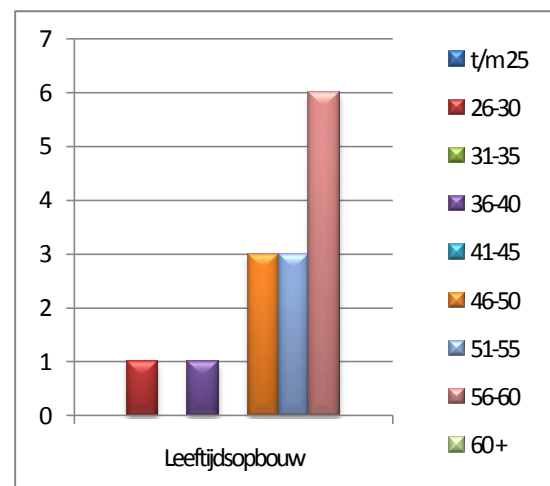
- Algemeen deel; Vragen over persoonlijke situatie
- Inhoudelijk deel 1; Vragen over coachen
- Inhoudelijk deel 2; Vragen over zorg

Het algemeen deel geeft een beeld van leeftijdsopbouw, onderwijservaring, opleidingsniveau en gevolgde studies/cursussen. Het inhoudelijk deel gaat in op coachen en zorg, waarbij functie, taken, verantwoordelijkheden en handelingsbekwaamheid van de coach en de zorgcoördinator onderzocht worden.

Achtereenvolgens wordt er per vraag ingegaan op de uitkomsten en de door de doelgroepen gegeven toelichtingen.

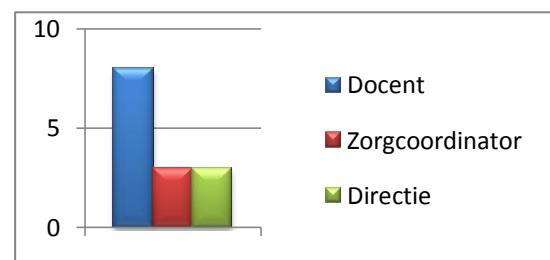
4.2 Algemeen deel

De leeftijdsopbouw van de geënquêteerden is te zien in figuur 1. Hieruit blijkt dat de gemiddelde leeftijd van de geënquêteerden redelijk hoog is. Vooral de leeftijdsgroep 56 tot 60 jaar is duidelijk vertegenwoordigd (6 personen). De leeftijdsgroepen 46 tot 50 en 51 tot 55 zijn beide even groot (3 personen) 2 personen hebben een leeftijd die onder de 40 ligt.

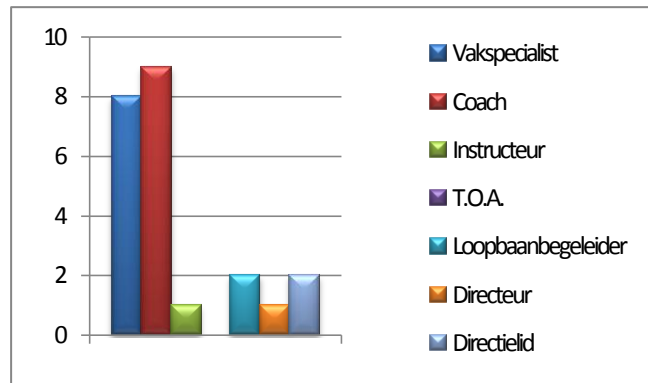
Figuur 1: Leeftijdsopbouw

De respondenten van deze enquête bestaat uit 8 docenten, 3 zorgcoördinatoren en 3 directieleden (figuur 2).

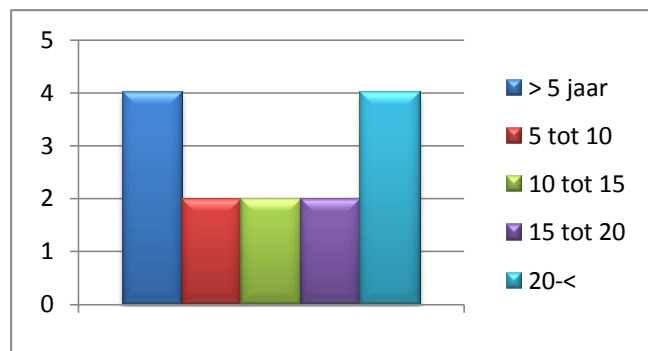
Figuur 2: Functie

Op de vraag 'welke functies oefent u uit naast uw hoofdfunctie', waarbij meerdere antwoorden mogelijk waren, geven 8 personen aan dat ze vakspecialist zijn en 9 personen zien zichzelf als coach. 1 persoon ziet zichzelf ook als instructeur, 2 personen vervullen tevens de functie van loopbaanbegeleider. 2 personen vervullen de functie van directielid en 1 persoon is directeur (figuur 3).

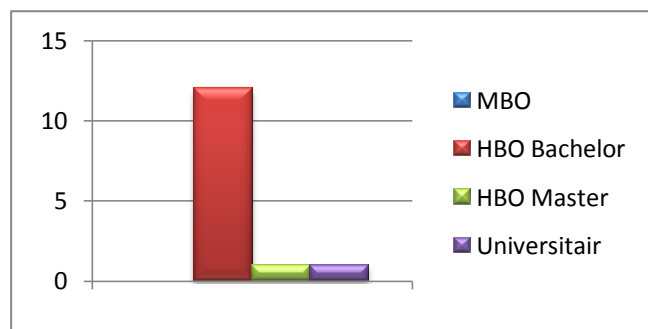
Figuur 3: Verder functies

De gemiddelde ervaring in het onderwijs ligt tussen de 10 en 15 jaar. Zowel de categorieën tot 5 jaar en meer dan 20 jaar laten beide een twee keer zo grote uitslag zien als de tussenliggende categorieën (figuur 4).

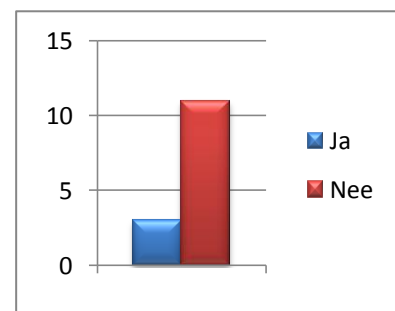
Figuur 4: Gemiddelde ervaring onderwijs

Op de vraag 'wat is uw hoogst genoten opleiding' geven 12 van de 14 respondenten aan dat dit ligt op HBO Bachelor niveau. 1 persoon geeft aan dat HBO Master de hoogst genoten opleidingsniveau is en 1 persoon geeft aan universitair opgeleid te zijn (figuur 5). Uit de toelichting blijkt echter dat de universitaire studie nog niet is afgerond.

Figuur 5: Hoogst genoten opleiding

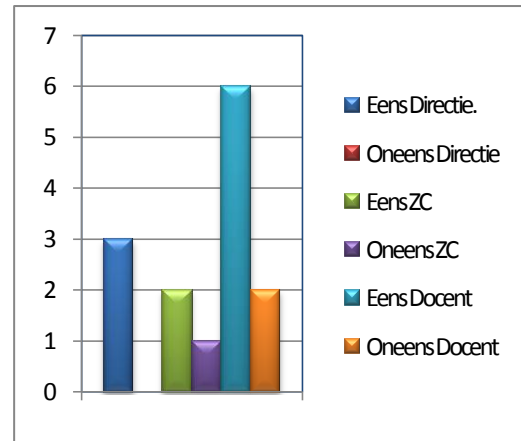
Op de vraag 'volgt u momenteel een studie/cursus' en zo ja, welke, antwoorden 3 personen met ja (figuur 6). Uit de toelichting blijkt dat 1 docent bezig is met een universitaire Master-studie onderwijskunde, 1 directielid is bezig met cursussen gericht op de OR (ondernemingsraad) en 1 zorgcoördinator is bezig met een paar korte cursussen gericht op rekenen en rekenproblemen.

Figuur 6: Studie/Cursus

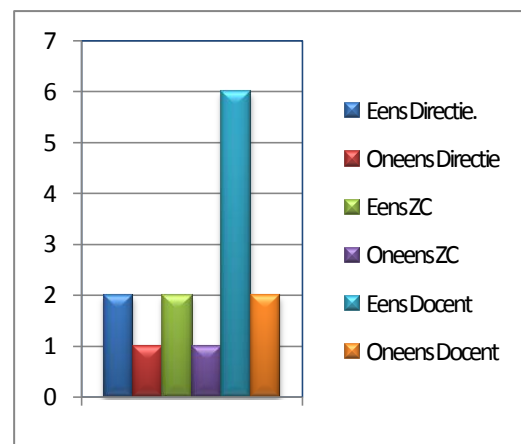
4.3 De Coach; functie, taken en verantwoordelijkheden

Uit figuur 7 blijkt dat 11 personen het eens zijn met de stelling “Een coach is verantwoordelijk voor het verloop van het leerproces van een cursist”. 3 personen, 1 zorgcoördinator en 2 docenten, zijn het niet eens met deze stelling. In de toelichting geven alle drie aan dat de cursist medeverantwoordelijk is voor het leerproces.

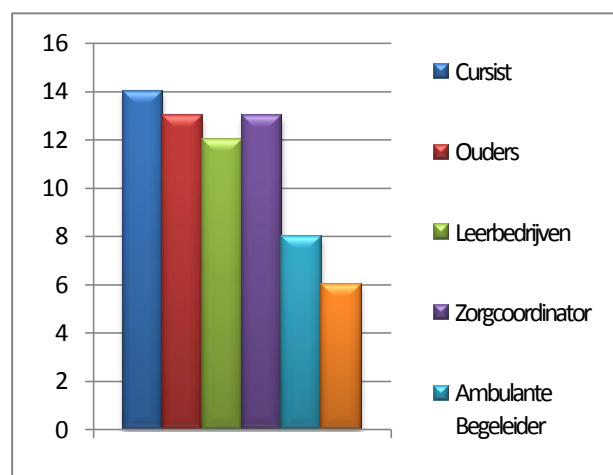
Figuur 7: Verantwoordelijkheid coach

Uit figuur 8 blijkt dat het merendeel het eens is met de stelling “Een coach dient volledig op de hoogte te zijn van de achtergrond van een cursist”. In de toelichting wordt vanuit alle doelgroepen meerdere keren aangegeven dat “volledig” niet nodig is, maar de nodige kennis over de achtergrond is wel nodig om een cursist te kunnen coachen in gedrag en leerproces.

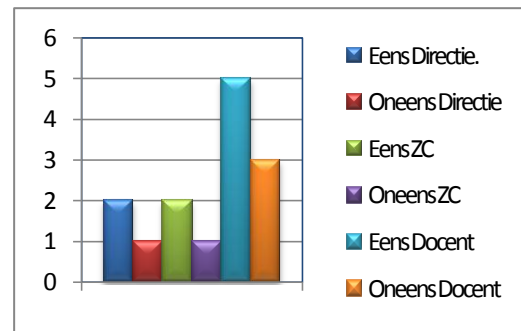
Figuur 8: Coach en cursistenachtergrond

Uit figuur 9 blijkt dat er redelijk grote overeenstemming bestaat over de contacten die een coach onderhoudt met cursist, ouders, leerbedrijven en zorgcoördinatoren. 5 docenten vinden dat de docent geen contacten hoeft te onderhouden met aanleverende scholen, 2 zorgcoördinatoren en 1 directielid denken daar net zo over. 3 docenten, 1 zorgcoördinator en 2 directieleden vinden het ook niet de taak van de coach om contact te onderhouden met de ambulante begeleider.

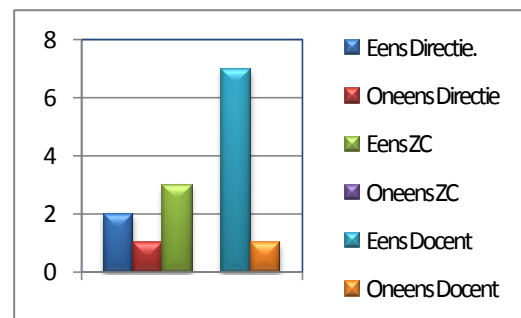
Figuur 9: Coach en contacten

Op de stelling “Een coach is verantwoordelijk voor het verloop van het leerproces van een cursist met speciale onderwijsbehoeften” reageren 5 personen met oneens. Deze personen, 1 directielid, 1 zorgcoördinator en 3 docenten (figuur 10) geven in de toelichting aan dat het een gedeelde verantwoordelijkheid is van coach en vakspecialist, dat een cursist met speciale onderwijsbehoeften ook een eigen verantwoordelijkheid heeft en dat een coach hiervoor niet voldoende opgeleid is. Binnen de groep die het eens is met de stelling wordt in de toelichting aangegeven dat de coach hierin wel de eindverantwoordelijke is, maar het gehele proces een samenspel is tussen zowel coach, vakspecialist, zorgcoördinator en eventuele externe instanties. 1 docent geeft hierbij aan dat in het kader van passend onderwijs de speciale onderwijsbehoeften in de klas bediend hoort te worden. Ook wanneer zorg nodig is dient dit in de klas vorm te krijgen.

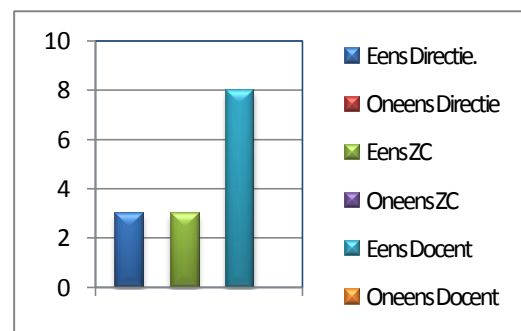
Figuur 10: verantwoordelijkheid leerproces cursist

Een grote meerderheid van de geënquêteerden is het eens met de stelling “een coach dient volledig op de hoogte te zijn van de achtergrond van een cursist met speciale onderwijsbehoeften” (figuur 11). In de toelichting wordt aangegeven dat dit nodig is om de onderwijsbehoeften te begrijpen, dat kennis van de achtergrond nodig is om maatwerk te kunnen leveren. Ook wordt aangegeven dat ‘volledig’ erg ver gaat, alleen die kennis die nodig is om gedrag en behoefte te begrijpen. De 2 personen die het oneens zijn met de stelling, 1 directielid en 1 docent, geven aan dat de cursist bepaalt wat bekend is over zijn/haar achtergrond en dat de combinatie coach en vakspecialist op de hoogte dient te zijn van de onderwijsbehoefte en bijbehorende achtergrond.

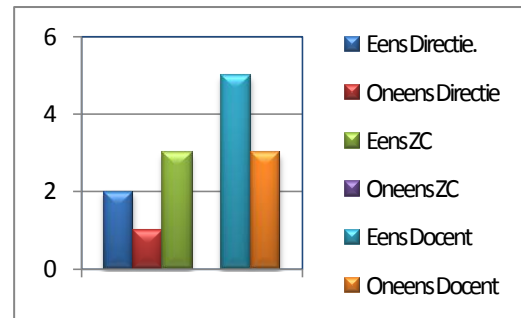
Figuur 11: Coach en achtergrond SEN-cursist

Alle respondenten zijn het eens met de stelling “Zorg voor cursisten met speciale onderwijsbehoeften is gedeelde zorg voor coach en vakspecialist” (figuur 12). In de toelichting wordt melding gemaakt van overleg tussen coach en vakspecialist om maatwerk te kunnen bedenken/bieden. Daarnaast wordt aangegeven dat de coach hierin wel de rol van regisseur heeft.

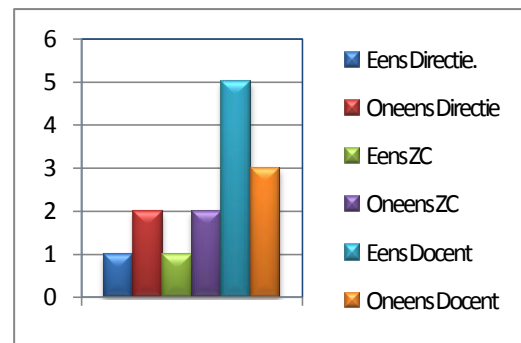
Figuur 12: Gedeelde zorg coach en vakspecialist

Het grootste deel van de ondervraagden is het eens met de stelling “Signaleren van psychosociale problemen is een taak van de coach”, 4 personen zijn het niet eens met deze stelling (figuur 13). In de toelichting geven deze personen, 1 directielid en 3 docenten aan dat de vakspecialist en het gehele team hierin ook een grote rol hebben.

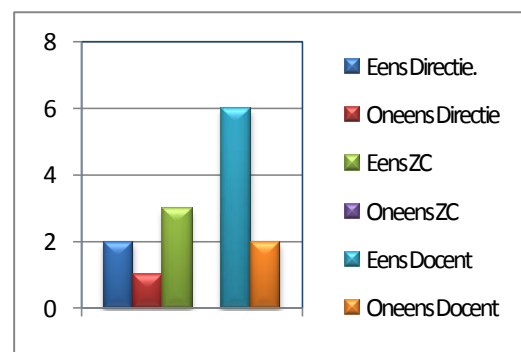
Figuur 13: Coach en problemen signaleren

Op de stelling “Hulp bieden aan leerlingen met psychosociale problemen is een taak van de coach” wordt verdeeld gereageerd. De helft van de geënquêteerden is het eens met de stelling, de andere helft oneens (figuur 14). In de toelichting geven de personen die het oneens zijn met de stelling, 2 directieleden, 2 zorgcoördinatoren en 3 docenten aan dat deze hulp meestal de expertise van de coach overstijgt, dat het de taak is van de gehele opleiding, dat de coach niet alles kan en daarom andere instanties nodig zijn en dat de coach onvoldoende geschoold is om deze problemen afdoende op te lossen. De personen die het eens zijn met de stelling geven aan dat hulp bieden goed is maar dat de externe hulp in deze gevallen de regisseur dient te zijn, dat dit ook kan betekenen dat een coach doorverwijst naar externe hulp en dat een coach iedere leerling dient te helpen maar dat de coach geen specialist is voor leerlingen met speciale onderwijsbehoeften.

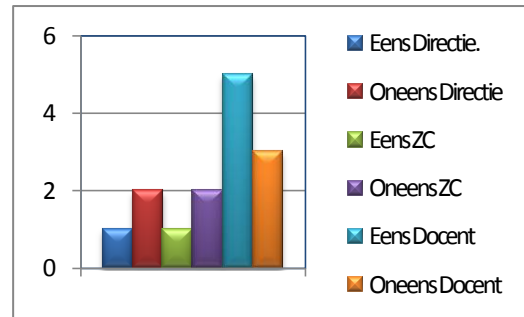
Figuur 14: Coach en hulp bieden bij problemen

Het grootste deel van de geënquêteerden is het eens met de stelling “Het verwijzen van een cursist naar externe hulpverlening is een taak van de coach” (figuur 15). De personen die het niet eens zijn met de stelling, 1 directielid en 2 docenten, geven in de toelichting aan dat het in samenspraak met de zorgcoördinator moet gebeuren, dat de cursist eerst naar de zorgcoördinator verwezen dient te worden waarna deze externe partijen kan betrekken en dat verwijzen naar externe hulp alleen door de coach moet gebeuren wanneer het voor de coach duidelijk is dat ook deze de problemen niet kan oplossen.

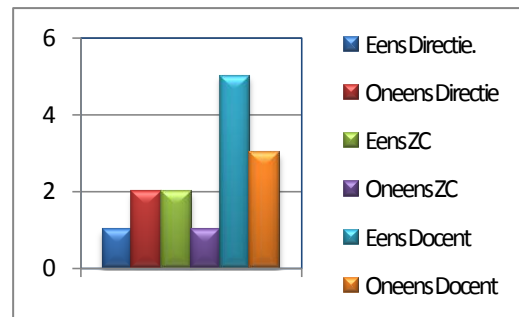
Figuur 15: Coach en verwijzen

“Het opstellen van een handelingsplan voor cursisten met speciale onderwijsbehoeften of met studievertraging is een taak van de coach” is volgens de helft van de geënquêteerden juist (figuur 16). Deze personen, 1 directielid, 1 zorgcoördinator en 5 docenten, geven in de toelichting echter wel aan dat cursist en zorgcoördinator hierin eventueel betrokken moeten worden. In de toelichting geeft de groep die het oneens is met de stelling aan dat dit de taak is van de zorgcoördinator, dat ook andere partijen hierin een aandeel hebben (collega's, ouders, bedrijf, etc.), dat hier een deskundige aan te pas moet komen omdat dit een specialistische klus is, dat de coach te weinig 'knowhow' heeft en dat dit een taak van het team is omdat de cursist meerdere docenten ziet.

Figuur 16: Coach en handelingsplan opstellen

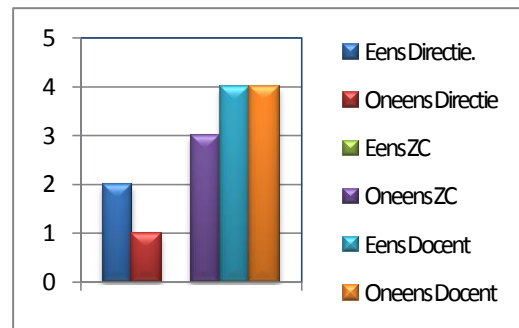
De stelling “Het uitvoeren van een handelingsplan is de taak van een coach” kan rekenen op een kleine meerderheid (figuur 17). Uit de toelichting van de personen die het eens zijn met de stelling, 1 directielid, 2 zorgcoördinatoren en 5 docenten, blijkt dat zij vinden dat de coach niet alleen de verantwoordelijke is, maar dat ook cursist, vakspecialist, zorgcoördinator en het hele team worden genoemd als medeverantwoordelijken in de uitvoering van een handelingsplan. Bij de personen die het niet eens zijn met de stelling blijkt dat ook deze groep vindt dat de coach niet alleen verantwoordelijk is, maar dat wederom cursist, vakspecialist, zorgcoördinator en het hele team genoemd worden als medeverantwoordelijken.

Figuur 17: Coach en handelingsplan uitvoeren

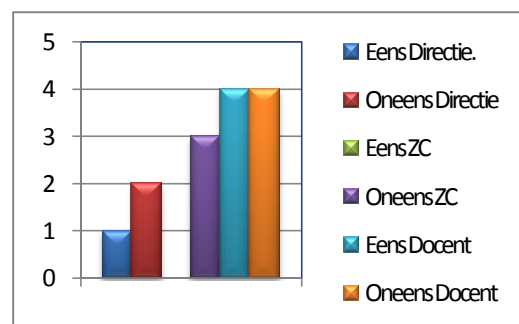
4.4 De zorgcoördinator, functie taken en verantwoordelijkheden

Met de stelling “Een zorgcoördinator is verantwoordelijk voor de begeleiding van cursisten met speciale onderwijsbehoeften” is een kleine meerderheid van de geënquêteerden het niet eens (figuur 18). Deze personen, 1 directielid, 3 zorgcoördinatoren en 4 docenten, geven aan dat de coach te allen tijde verantwoordelijk is voor het leerproces en dat de zorgcoördinator faciliterend is. De uitvoering van de begeleiding is volgens de doelgroep zorgcoördinatoren juist aan de coach, deze kan daarin wel advies inwinnen bij of via de zorgcoördinator. De personen die het eens zijn met de stelling geven aan dat de zorgcoördinator meer ingezet dient te worden in de begeleiding van cursisten met speciale onderwijsbehoeften. 4 van de 5 docenten geven geen toelichting op deze stelling waarmee zij het eens zijn.

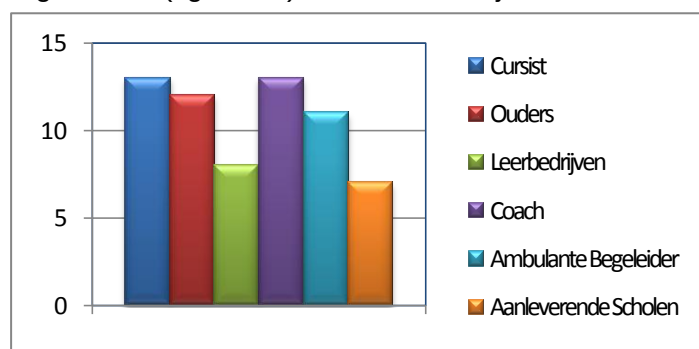
Figuur 18: Verantwoordelijkheid zorgcoördinator

Bij de stelling “Een zorgcoördinator is verantwoordelijk voor het verloop van het leerproces van een cursist met speciale onderwijsbehoeften” is de hoeveelheid personen die het oneens is met de stelling bijna 2 keer zo groot als de groep die het wel eens is met de stelling (figuur 19). In de toelichting geeft de groep die het eens is met de stelling, voornamelijk docenten, niet aan waarom zij dat vinden. Het directielid geeft aan dat de zorgcoördinator uitdrukkelijk de regiefunctie heeft. De groep die het oneens is met de stelling geeft in de toelichting aan dat de verantwoordelijkheid ligt bij het gehele team, dat de coach de 1^e persoon is die verantwoordelijk is, dat de zorgcoördinator ondersteunend is en dat cursisten in individuele gevallen kunnen worden ‘overgedragen’.

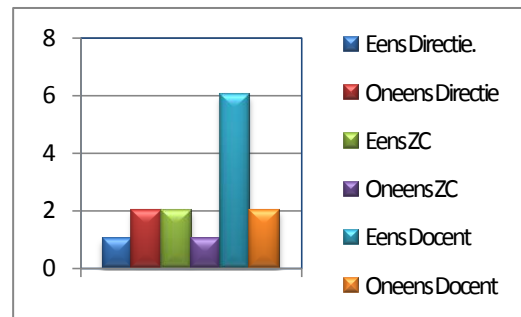
Figuur 19: Zorgcoördinator en verloop leerproces

Het overgrote deel van de geënquêteerden vindt dat de zorgcoördinator contacten onderhoudt met cursisten, ouders, coach en ambulante begeleiders (figuur 20). Voor leerbedrijven en aanleverende scholen vindt ongeveer de helft van de totale onderzoeksgroep dat deze contacten bij de functie horen van de zorgcoördinator. In de toelichting wordt aangegeven dat hierover wel overleg en overeenstemming dient te zijn met de coach en dat de coach hierin de regie heeft.

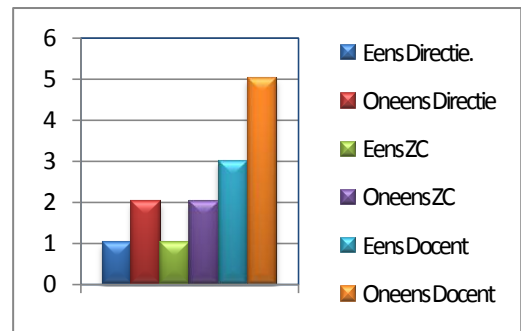
Figuur 20: Zorgcoördinator en contacten

Het grootste deel van de geënquêteerden is het eens met de stelling “Een zorgcoördinator dient volledig op de hoogte te zijn van de achtergrond van een cursist met speciale onderwijsbehoeften” (figuur 21). Deze groep maakt echter geen gebruik van de toelichting, het waarom wordt daarom niet duidelijk. De personen die het niet eens zijn met deze stelling, 2 directieleden, 1 zorgcoördinator en 2 docenten, geven in de toelichting aan dat het voornamelijk gaat over de achtergronden die van invloed zijn op de speciale onderwijsbehoeften, dat een zorgcoördinator zorgt voor de randvoorwaarden om een cursist optimaal te bedienen, dat de zorgcoördinator minder op de hoogte hoeft te zijn dan de coach, maar genoeg om diagnose en treatment te geven die passend is en dat coach en team waarschijnlijk heel ver komen en daarbij de ondersteunende expertise van de zorgcoördinator kunnen invliegen.

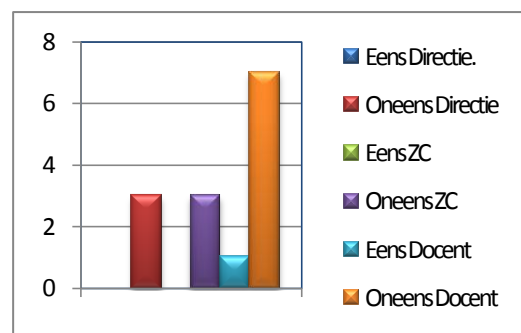
Figuur 21: Zorgcoördinator en cursistenachtergrond

Een minderheid is het eens met de stelling “Zorg voor cursisten met speciale onderwijsbehoeften is zorg voor de zorgcoördinator” (figuur 22). In de toelichting geeft deze groep, bestaande uit 1 directielid, 1 zorgcoördinator en 3 docenten, aan dat een cursist met speciale onderwijsbehoeften te veel tijd van de coach vraagt, dat de specialistische kennis bij de zorgcoördinator zit en dat naar de zorgcoördinator doorverwezen kan worden indien de coach geen mogelijkheden meer ziet. In de toelichting wordt door de groep die het niet eens is met de stelling aangegeven dat de zorg voor cursisten met speciale onderwijsbehoeften gedeelde zorg is voor zorgcoördinator en team en dat de zorgcoördinator alleen verantwoordelijk is voor de randvoorwaarden.

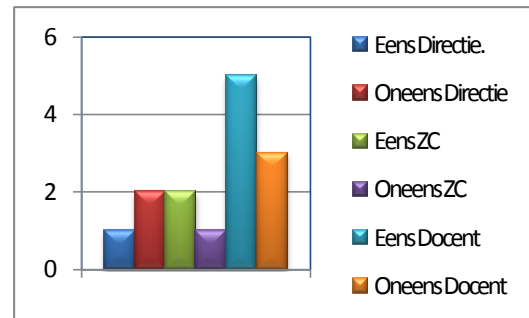
Figuur 22: Zorg voor de Zorg coördinator

Het overgrote deel van de respondenten is het oneens met de stelling “Signaleren van psychosociale problemen bij leerlingen is een taak van de zorgcoördinator” (figuur 23). Zij geven in de toelichting aan dat de coach en vakspecialist of het hele team de taak hebben om de psychosociale problemen te signaleren. De zorgcoördinator is niet op de werkvloer en kan daardoor deze problemen ook niet signaleren. De ene respondent die het eens is met de stelling geeft geen toelichting.

Figuur 23: Zorgcoördinator en signaleren problemen

Een kleine meerderheid is het eens met de stelling “Hulp bieden aan leerlingen met psychosociale problemen is een taak van de zorgcoördinator” (figuur 24). Deze groep, bestaande uit 1 directielid, 2 zorgcoördinatoren en 5 docenten, geeft in de toelichting aan dat dit wel in combinatie dient te gebeuren met de coach, dat dit zo is mits dit in zijn vermogen ligt en dat dit geldt indien hulp bieden betekent dat de hulp in gang wordt gezet. De groep die het oneens is met de stelling geeft aan dat de zorgcoördinator juist hulp biedt aan coach en team en dat het de taak is van de zorgcoördinator om de zorg te regisseren en door te verwijzen naar externe partijen die de gevraagde specifieke expertise kunnen bieden.

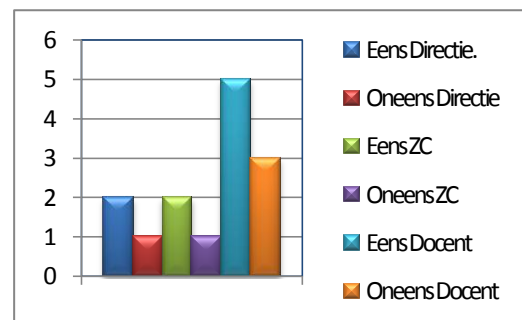

Figuur 24: Zorgcoördinator en hulp bieden

Alle respondenten zijn het eens met de stelling “Het verwijzen van een cursist naar externe hulpverlening is een taak van de zorgcoördinator”. In de toelichting wordt gesteld dat de cursist hierin dient te worden betrokken, dat de zorgcoördinator de benodigde contacten heeft, dat het hier specialistische zorg betreft (niet meer onderwijs) en dat de zorgcoördinator de hulpvraag misschien nog explicieter kan maken alvorens door te verwijzen.

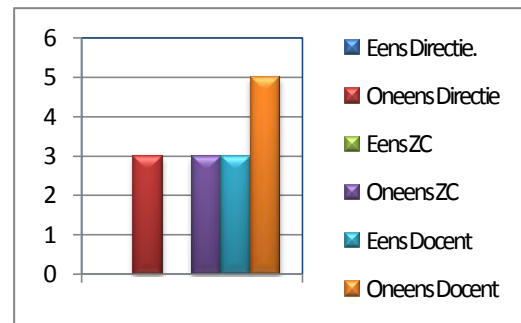
Bij de stelling “Het opstellen van een handelingsplan voor een cursist met leerproblemen of studieovertraging is een taak van de zorgcoördinator” is de groep respondenten die het eens is met de stelling bijna 2 keer zo groot als de groep respondenten die het niet eens is met de stelling. Ook per doelgroep blijkt de verhouding zo te liggen (figuur 25).

In de toelichting geeft de groep die het eens is met de stelling aan dat dit opgaat indien de zorgcoördinator hier verstand van heeft, anders dient er een deskundige ingeschakeld te worden, dat het wel in samenspraak dient te gebeuren met de coach en dat dit zeker opgaat wanneer er specifieke of complexe leerproblemen zijn. De groep respondenten die het oneens is met de stelling geeft ook aan dat het in samenspraak dient te gebeuren met de coach, vakspecialist en/of het gehele team.

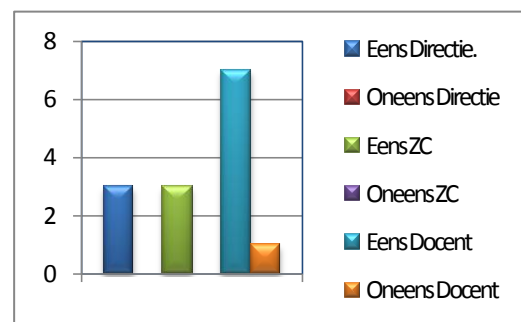
Figuur 25: Zorgcoördinator en handelingsplan opstellen

Op de stelling “Het uitvoeren van een handelingsplan is een taak van de zorgcoördinator” geven drie geënquêteerden aan het hier mee eens te zijn (figuur 26). Het betreft hier alleen docenten. In de toelichting geven zij aan dat de coach en vakspecialist hier ook een belangrijke rol in hebben en dat de stelling klopt indien het handelingsplan onderdelen bevat waarvoor de coach en vakdocent de expertise niet hebben. Van de groep docenten die het niet eens is met de stelling laat de toelichting zien dat het de taak is van de coach, vakdocent en het gehele team. Vanuit de directie komt de toelichting dat er onderlinge afstemming tussen coach en zorgcoördinator plaats dient te vinden. De zorgcoördinatoren geven aan dat dit de taak is van de onderwijsgeven.

Figuur 26: Zorgcoördinator en handelingsplan uitvoeren

Met de stelling “Een zorgcoördinator coacht de vakspecialist en de coach in de begeleiding van cursisten met speciale onderwijsbehoeften” is op 1 docent na iedere respondent het eens (figuur 27). Hierbij geven de personen die het eens zijn met de stelling in de toelichting aan dat er verwacht mag worden dat de zorgcoördinator over specifieke expertise beschikt, dat de zorgcoördinator functioneert als vraagbaak voor de coach en dat de stelling een gewenste situatie weergeeft; zo worden coach en vakdocent ‘scherp gehouden’. Ook wordt aangegeven dat intervisiemomenten hier heel geschikt voor zijn.

Figuur 27: Zorgcoördinator als coach

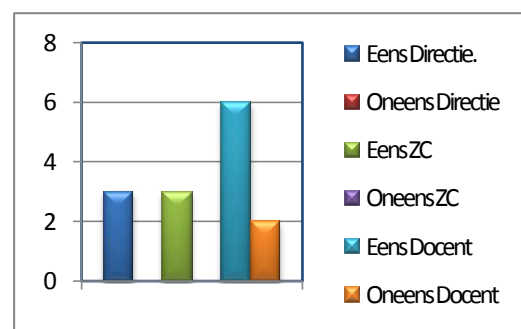
De stelling “De zorgcoördinator coördineert de aansturing en evaluatie ten aanzien van het optimaal functioneren van integrale leerling-zorg als onderdeel van schoolbeleid” kan rekenen op volledig ‘eens’ van de respondenten. Uit de summier ingevulde toelichting blijkt dat 1 zorgcoördinator stelt dat de zorgcoördinator coaches zou kunnen aansturen, signalen zou kunnen geven ‘wat er nodig is voor coaches’ en zou een rol kunnen hebben in beleid m.b.t. leerlingenzorg. 1 directielid en 1 docent geven aan dat het al in de naam zit: ‘coördinator’.

Ook over de stelling “De zorgcoördinator inventariseert de scholingsbehoefte t.a.v. het begeleiden van cursisten met speciale onderwijsbehoeften” is de gehele doelgroep het eens. In de toelichting wordt door 1 directielid aangegeven dat de zorgcoördinator andere collega’s moet helpen zich op dit gebied te bekwamen, 2 docenten geven aan dat dit wel in overleg moet gebeuren. Er wordt door de 2 docenten niet aangegeven met wie dit overleg plaats dient te vinden.

De stelling “De zorgcoördinator is de vraagbaak op het zorggebied voor alle vakspecialisten en coaches” kan wederom rekenen op een volledig ‘eens’. 1 directielid stelt dat van de zorgcoördinator verwacht mag worden dat hij/zij beschikt over de specifieke expertise. 2 zorgcoördinatoren geven aan dat het wel ‘te behappen’ moet zijn voor de zorgcoördinator en dat deze er ook op let dat op tijd externe hulp wordt geboden en tijdig weer ‘los’ wordt gelaten. 2 docenten geven in de toelichting aan dat de zorgcoördinator de meeste kennis van zaken en ontwikkelingen heeft en dat hij de vraagbaak kan zijn.

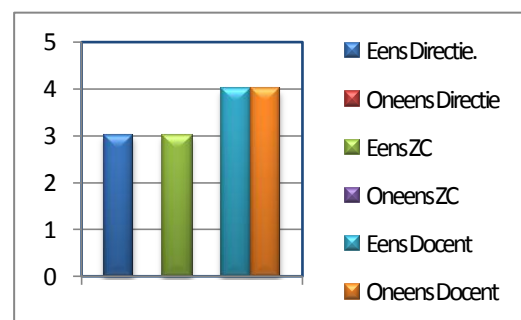
De stelling “De zorgcoördinator heeft als taak het management te adviseren betreffende de ontwikkeling van leerling-zorg (beleidsuitvoering van integrale leerling-zorg)” kan ook rekenen op een volledig eens van de onderzoeksgroep. Geen van de docenten maakt gebruik van de toelichtingmogelijkheid, 1 zorgcoördinator geeft aan dat er van overheidswege ook een beroep wordt gedaan op zorg, dus in samenwerking met overheidsbeleid en andere deskundigen. 1 directielid geeft aan dat er verwacht mag worden dat de zorgcoördinator beschikt over specifieke kennis.

Het merendeel van de onderzoeksgroep is het eens met de stelling “De zorgcoördinator heeft als taak het voorbereiden en in teamverband uitvoeren van innovaties op grond van landelijk beleid” (figuur 28). In de toelichting wordt door 1 directielid aangegeven dat de directie moet zorgen voor het nodige draagvlak. 1 zorgcoördinator stelt dat er niet verwacht kan worden dat landelijk beleid heel plaatsgebonden wordt uitgevoerd. De 2 docenten die het niet eens zijn met de stelling geven aan dat de directie en collega’s hier ook onderdeel van moeten zijn en dat het afhankelijk is van het soort innovatie.

Figuur 28: Zorgcoördinator en innovaties

De laatste stelling “De zorgcoördinator zorgt voor vertaling van landelijk beleid naar concrete aanpak in de klas” kan rekenen op een meerderheid die het hiermee eens is (figuur 29). Directie en zorgcoördinatoren staan hier volledig achter, de helft van de docenten is het echter niet eens met de stelling. Vanuit de doelgroep zorgcoördinatoren wordt aangegeven dat de zorgcoördinator vooral een ‘helikopterview’ heeft, expert is en vooral ondersteunend en sturend in beleid. Van erg groot belang is structureel overleg in de vorm van cursistenbespreking. De docenten die het niet eens zijn met de stelling geven in de toelichting aan dat de zorgcoördinator wel helpt, maar niet alleen zorgt voor de vertaling, dat de coach verantwoordelijk is voor de aanpak in de klas en dat het eventueel wel zou kunnen mits er draagvlak is binnen het team. 1 docent vindt dat een coach niet op zit te wachten op adviezen wanneer daar niet om gevraagd wordt.

Figuur 29: Zorgcoördinator en vertaling landelijk beleid

Hoofdstuk 5

Conclusies, aanbevelingen en discussie

In dit onderzoek is gezocht naar antwoorden op de volgende onderzoeksvragen:

- *Wat vermeldt (inter)nationale literatuur over de functie en taken van de coach in het beroepsonderwijs?*
- *Wat vermeldt (inter)nationale literatuur over de functie en taken van de coach in het beroepsonderwijs?*
- *Hoe staan de collega's (directe collega's, unitdirectie, contactpersonen cursistenzorg) binnen het Friesland College tegenover verantwoordelijkheden, taken en handelingsbekwaamheden van de coach en de zorgcoördinator?*

In dit hoofdstuk komen de belangrijkste conclusies met betrekking tot deze onderzoeksvragen aan de orde. Deze conclusies worden vervolgens gebruikt als basis voor de aanbevelingen.

5.1 Hoofdconclusies m.b.t. de onderzoeksvragen

- *Wat vermeldt (inter)nationale literatuur over de functie en taken van de coach in het beroepsonderwijs?*

Uit het literatuuronderzoek is gebleken dat coachen in het competentiegericht onderwijs onmisbaar is. Het overbrengen van kennis is niet voldoende om cursisten te kunnen helpen in het ontwikkelen van competenties. Naast kennis en vaardigheden is attitude (beroepshouding) in competentieonderwijs van wezenlijk belang. Een coach moet, om de cursist te kunnen coachen in het leerproces, kunnen begeleiden in de ontwikkeling van de cursist, talenten van cursisten kunnen herkennen, de zelfsturende houding en het verantwoordelijkheidsgevoel van de cursist kunnen bevorderen en de cursist kunnen richten op de toekomst en zijn mogelijkheden. De functie van coachen is dus veelzijdig. Naast het verbeteren van prestaties, het bevorderen van leren en ontwikkelen en bevorderen van processen van zelfsturing en coöperatie, heeft coachen de tevens de functie om eigenaarschap te bevorderen, bewustzijn te vergroten, aandacht te richten, denken op gang te brengen en ontwikkeling op gang te brengen middels feedback (Verhoeven, 2003). Het is de taak van de coach om verbinding te maken met cursisten om vanuit dit startpunt leren op gang te brengen. Door gerichte en reflectieve vragen te stellen vergroot de coach het bewustzijn van de cursist en daarmee de zelfsturing van het leerproces. Naast de begeleiding van het leerproces is de coach ook verantwoordelijk voor het bieden van zorg die eventueel nodig is binnen het leerproces (Kummeling, Grimsbergen & Hendriksen, 2004). De leerlingenzorg wordt steeds belangrijker binnen het onderwijs (Expertgroep Kwaliteit en zorg, 2002). Passend onderwijs en het integreren van leerlingen met speciale onderwijsbehoeften in het reguliere onderwijs heeft er voor gezorgd dat ambulante begeleiding steeds vaker de school in komt. Deze begeleiding is er op gericht om leraren, zowel vakspecialisten als coaches, te ondersteunen in het uitvoeren van handelingsplannen en te coachen in het uitvoeren van hun taak als gevolg van het feit dat er leerlingen met stoornissen in hun klas zitten (Bosch, et. al, 2010).

- *Wat vermeldt (inter)nationale literatuur over de functie en taken van de zorgcoördinator in het beroepsonderwijs?*

In hoofdlijnen zegt de literatuur dat de competenties van de zorgcoördinator liggen in het coördineren, coachen en innoveren van zorg (Sinke & Schouws, 2007). De onderliggende kerntaken spitsen zich bij de competentie 'innoveren' toe op aansturing en evaluatie van integrale leerlingzorg, coördineren van 2^e en 3^e lijns zorg en handelingsplannen, inventariseren van de scholingsbehoefte van medewerkers en het verzorgen van interne cursussen gericht op speciale onderwijszorg. Collega's coachen op veranderingsbereidheid, omgang met zorgleerlingen en vraagbaak zijn op zorggebied, zijn de kerntaken die behoren bij de competentie 'coachen'. De competentie 'innoveren' omschrijft de kerntaken adviseren van management over ontwikkelingen integrale leerlingzorg, voorbereiden, coördineren en in teamverband uitvoeren van innovatie op grond van landelijk beleid en tenslotte kwaliteitszorg en –verbetering vertalen naar concrete aanpak in de klas. De functie van de zorgcoördinator kenmerkt zich door het faciliteren en coachen van docenten (Mittler & Shuttleworth, 2000). Met faciliteren wordt bedoeld dat de zorgcoördinator weet welke wegen er bewandeld moeten worden om de juiste zorg bij de juiste leerling te krijgen. Dit kan ook ondersteuning betekenen door bijvoorbeeld een ambulant begeleider. Naast de ondersteuning door ambulante begeleiders is het ook aan de zorgcoördinator om docenten te coachen in het uitvoeren van hun verantwoordelijkheden richting cursisten met speciale onderwijsbehoeften. De zorgcoördinator heeft taken in drie hoofdrichtingen, namelijk richting de leerlingen, richting de collega's en richting het management (Fanchamps & van der Sanden, 2003). Aangaande de leerlingen is het de taak van de zorgcoördinator om te zorgen voor de totstandkoming van handelingsplannen, zowel op individueel als op groepsniveau. Richting de collega's is het voornamelijk de taak van de zorgcoördinator om te coachen en begeleiden en het zorg dragen voor gezamenlijke verantwoordelijkheid richting zorgleerlingen. Het aandragen van innovatieve ideeën aangaande zorgbeleid is een taak van de zorgcoördinator richting het management. Overkoepelend richting zowel collega's en management draagt de zorgcoördinator zorg voor het tijdig voorzien van adequate informatie rondom leerlingenzorg. De belangrijkste punten die naar voren komen als het gaat over coördineren van zorg in het MBO zijn het aansturen van integrale leerlingenzorg, het coördineren van leerling-gegevens, coördineren van leerling-besprekingen, 2^e en 3^e lijns zorg en handelingsplannen, contacten binnen en buiten de school met op zorgleerlingen gerichte functionarissen en instanties, scholingsbehoefte en professionalisering inventariseren en verzorgen van cursussen gericht op speciale onderwijszorg. In het eventueel doorverwijzen naar Zorg Adviesteam of externe hulp heeft de zorgcoördinator een belangrijke rol (Bosdriesz, 2010).

- *Hoe staan de collega's (directe collega's, unitdirectie en zorgcoördinatoren) binnen het Friesland College tegenover verantwoordelijkheden, taken en handelingsbekwaamheden van de coach en de zorgcoördinator?*

Uit de onderzoeksresultaten blijkt dat de coach in hoofdlijnen samen met de cursist verantwoordelijk is voor het leerproces. Hierbij heeft de coach die achtergrondkennis nodig die helpt om de cursist te kunnen coachen in gedrag en leerproces. Ook bij cursisten met speciale onderwijsbehoeften is men het eens over de gedeelde verantwoordelijkheid, hoewel deze ook gedeeld moet worden met de vakspecialist. De achtergrond van cursisten met speciale onderwijsbehoeften wordt belangrijk gevonden, om zodoende onderwijsbehoeften te begrijpen en maatwerk te kunnen bieden. Ook hier wordt aangegeven dat de vakspecialist net zo goed op de hoogte moet zijn. Contacten onderhoudt de coach met de cursist, de ouders, de leerbedrijven en de zorgcoördinator, de ambulante begeleider en de aanleverende scholen worden minder belangrijk gevonden. Het signaleren van psychosociale problemen bij cursisten is volgens het onderzoek niet alleen taak van de coach maar ook van de vakspecialist. Eventueel dient het gehele team hier een rol in te spelen. Hieruit blijkt dat zorg voor cursisten met speciale onderwijsbehoeften gedeelde zorg is voor zowel coach en vakspecialist en eventueel het gehele team. Het overstijgt in sommige gevallen de expertise van de coach om hulp te kunnen bieden aan cursisten met speciale onderwijsbehoeften. Het opstellen van een handelingsplan is niet alleen taak van de coach, ook de cursist en zorgcoördinator dienen hierin betrokken te worden. De uitvoering van het handelingsplan is gedeelde verantwoordelijkheid voor het hele team, samen met de cursist en de zorgcoördinator.

Volgens het onderzoek is de zorgcoördinator niet verantwoordelijk voor de begeleiding van cursisten met speciale onderwijsbehoeften, dit is aan de coach en vakspecialist. Hulp van de zorgcoördinator is wel gewenst. De zorgcoördinator is ook ondersteunend in het verloop van het leerproces van cursisten met speciale onderwijsbehoeften. Het onderzoek laat zien dat de zorgcoördinator minder contact onderhoudt met leerbedrijven maar juist meer met de ambulante begeleiders. De zorgcoördinator dient op de hoogte te zijn van de achtergronden die van invloed zijn op de speciale onderwijsbehoeften van cursisten om zodoende goede diagnose te kunnen stellen. Zorgt voor cursisten met speciale onderwijsbehoeften is gedeelde zorg van zorgcoördinator en team, hierbij is de zorgcoördinator verantwoordelijk voor de randvoorwaarden. De zorgcoördinator is niet rechtstreeks aanwezig in de klas en kan daarom psychosociale problematiek moeilijk signaleren. Uit het onderzoek blijkt dat de respondenten vinden dat de zorgcoördinator hulp biedt aan cursisten met psychosociale problemen, indien dit betekent dat hij hulp in gang zet. Het is juist aan de zorgcoördinator om hulp te bieden aan coach en team en dat hij daarbij de zorg regisseert en doorverwijst naar externe partijen. Het is tevens de verantwoordelijkheid van de zorgcoördinator om in samenspraak met cursist en coach handelingsplannen op te stellen, zeker in geval van complexe gevallen. De uitvoering van de handelingsplannen ligt bij de coach en vakspecialist. Respondenten zijn het eens over de verantwoordelijkheid van de zorgcoördinator betreffende de coachende taak richting onderwijsgevend, coördineren van integrale leerling-zorg en het inventariseren van de scholingsbehoefte m.b.t. begeleiden van cursisten met speciale onderwijsbehoeften. Daarnaast is de zorgcoördinator vraagbaak op het gebied van leerling-zorg, heeft hij een adviserende taak richting het management, is het zijn taak om innovaties op grond van landelijk beleid voor te bereiden en zorgt hij voor vertaling van landelijk beleid naar concrete aanpak in de klas, mits hier draagvlak voor is en dit in samenspraak gebeurt met het gehele team.

7.3 Aanbevelingen

Er is in het kader van dit onderzoek literatuur te vinden over de verantwoordelijkheden, functie en taken van de coach en de verantwoordelijkheden, functie en taken van de zorgcoördinator. Er is echter geen onderzoek bekend dat zoekt naar de verantwoordelijkheden, functie en taken van de coach in vergelijking met de verantwoordelijkheden, functie en taken van de zorgcoördinator. Dit onderzoek levert daardoor nieuwe inzichten op over de beleving van docenten, zorgcoördinatoren en directie in relatie met de geraadpleegde literatuur.

- Verantwoordelijkheden coach:

Een coach is, in nauwe samenwerking met de vakspecialist, verantwoordelijk voor het verloop van het leerproces van een cursist. Cursisten met speciale onderwijsbehoeften horen hier ook bij. Een cursist heeft hierin ook een eigen verantwoordelijkheid, ondanks eventuele beperkingen. Omdat de coach voornamelijk bezig is met het bevorderen van de zelfsturing en het ontwikkelen van het verantwoordelijkheidsgevoel, zal hij genoeg achtergrondinformatie moeten hebben om zodoende cursisten optimaal te kunnen begeleiden in hun leerproces. De uitvoering van handelingsplannen hoort hier ook bij, de coach is immers de persoon met de benodigde achtergrondinformatie om de uitvoering zo succesvol mogelijk uit te voeren. Maak alle betrokken rondom het leerproces van een cursist daarom bewust van het feit dat de begeleiding van alle cursisten primair bij hem ligt.

- Verantwoordelijkheden zorgcoördinator:

Een zorgcoördinator is, zoals de naam reeds suggereert, verantwoordelijk voor de coördinatie van de leerlingenzorg. Hij onderhoudt contacten met zorgfunctionarissen binnen en buiten de school en zorgt daarbij voor eventuele doorverwijzing naar de juiste externe hulpverlening. De zorgcoördinator heeft specifieke kennis van speciale onderwijsbehoeften en de daarbij behorende didactische mogelijkheden. Hiermee treedt hij coachend op richting docenten. Tenslotte is de zorgcoördinator verantwoordelijk van het implementatietraject van landelijk beleid, eventueel tot op klassenniveau. De verantwoordelijkheden van de zorgcoördinator zijn dus voornamelijk faciliterend en coachend van aard. Maak echter richting het docententeam duidelijk dat de coachende taak van de zorgcoördinator gericht is op de docenten, niet op de cursisten.

- Professionalisering coaches (en vakspecialisten):

Meerdere docenten geven in het onderzoek aan dat coaches (en vakspecialisten) niet voldoende opgeleid zijn om leerlingen met speciale onderwijsbehoeften te ondersteunen in het verloop van hun leerproces. Inventariseer de scholingsbehoefte en bevorder hiermee de handelingsbekwaamheid van docenten in de begeleiding richting cursisten met speciale onderwijsbehoeften.

- Professionalisering coaches (en vakspecialisten):

Zorgcoördinatoren zijn richting het team de vraagbaak rondom zorg. Daarnaast dienen zij coachend te zijn richting docenten. Het is daarom aan te bevelen zorgcoördinatoren voortdurend te blijven scholen op zorggebied. Dit kan daarbij gaan over aanpak in de klas, ondersteuning van docenten of ontwikkelingen van landelijk beleid.

- Zorgplan

Hoewel dit rapport van aanbevelingen gericht is op de invulling van verantwoordelijkheden in een unitbreed zorgplan, is het ook zeker aan te bevelen om dit zorgplan daadwerkelijk op te zetten. Dit zorgplan kan namelijk bijdragen aan heldere en transparante kaders rondom leerlingzorg. Onduidelijkheden die er op dit moment nog zijn rondom verantwoordelijkheden m.b.t. leerlingzorg zullen hiermee grotendeels verdwijnen.

- Regie op zorg:

Uit het onderzoek blijkt dat de regie rondom zorg op klassenniveau ligt bij de coach. Hij begeleidt de cursist in de verloop van het leerproces en kan daardoor signaleren en de keuze maken of externe hulp eventueel nodig is. De regie rondom leerlingzorg op unitniveau ligt uitdrukkelijk bij de zorgcoördinator. Hij kent de wegen naar externe hulpverlening en is in staat om de hulpvraag explicieter te maken. Omschrijf daarom duidelijk de verschillende regierollen rondom leerlingzorg.

7.3 Discussie

Het onderzoek is uitgevoerd onder docenten en directie van de unit Bouw en zorgcoördinatoren van de 3 technische units binnen het Friesland college, te weten de unit Bouw, de unit Technolyceum en de unit Vervoer en Logistiek. Vanaf dit schooljaar wordt er binnen dit cluster van technische units gezocht naar ver(der) gaande samenwerking in de volle breedte van de organisatie van en rondom onderwijs. Om een clusterbreed beeld te krijgen kan het onderzoek ook uitgevoerd worden bij de directie en docenten van de units Technolyceum en Vervoer en Logistiek. Zo wordt ook duidelijk of eventuele cultuurverschillen van invloed zijn op de uitkomsten van het onderzoek. Hoewel het algemeen deel van de enquête antwoorden zoekt op de persoonlijke situatie van de geënquêteerden, zijn de uitkomsten in dit onderzoek niet meegenomen. In een later stadium bestaat de mogelijkheid om de gevonden data uit dit algemeen deel te betrekken in het onderzoek, er van uit gaande dat dit van invloed zou kunnen zijn op de antwoorden op de inhoudelijke delen over coachen en zorg. Om een valide beeld te krijgen van de invloed zou hier een apart onderzoek naar verricht moeten worden.

Literatuurlijst (APA)

- Beker, M & Brinkman, B. (2006) *Samenwerking in werking. Multidisciplinair Zorgoverleg in de BVE-sector*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant
- Bosch, M. et al. (2010) *Ambulante begeleiding in het voortgezet onderwijs*. 's-Hertogenbosch: KPC Groep
- Bosdriesz, M. (2010) *Kleine gids voor zorgadviesteams*. Deventer: Kluwer
- Brinkman, B. & Talsma, L. (2006) *Handreiking zorg- en adviesteams in het MBO*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant
- Brinkman, B., Boonman, T. & Talsma, L. (2008) *Coördinatie van zorg in het MBO*. Utrecht: Nederlands jeugd Instituut
- Broesder, R. et al. (2010) *Een vangnet van zorg. Aandacht voor alle leerlingen in het VO en MBO*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant
- Clijsen, A. & Leenders, Y. (2006) *Leerlingen met autisme in het voortgezet onderwijs. Een praktische gids voor docenten, mentoren en zorgcoördinatoren*. Den Bosch: KPC groep
- Fanchamps, J., Sanden, v.d., J (2003) *Integraal ondersteunen van een vernieuwend VMBO*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant
- Fanchamps, J., Smulders, F. & Timmers, J. (2005) *Beroepsonderwijs centraal! een staalkaart van activiteiten*. Amsterdam/Apeldoorn: Garant
- Grant, A.M. (2001). *Towards a psychology of coaching*. Sydney: Coaching Psychology Unit, University of Sydney.
- Grant, A.M. & Cavanagh, M.J. (2004) Toward a profession of coaching: sixty-five years of progress and challenges for the future. *International Journal of Evidence based Coaching and Mentoring*, 2 (1), 1-16.
- Haan, de, E. (2008). *Relationele coaching; wegen naar meesterschap in helpende gesprekken*. Assen: Koninklijke Van Gorcum.
- Hoeven, v.d., J, (2008) *Leercoaching in het MBO. Een kapstok voor competentiegericht leren en ontwikkelen*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum
- Jutten, J. (2008). *De systeemdenker in actie. Leiding geven in een lerende school*. Echt: Natuurlijk leren.
- Kommers, H. (2009) *Vormgeven aan teams in het onderwijs*. Vugt: ST Groep
- Kummeling, J., Grimberg, H. & Hendriksen, T. (2009) *Begeleiden van leerlingen met problemen*. Barneveld: Nelissen
- Lingsma, M & Scholten, M. (2004) *Coachen op competentieontwikkeling*. Soest: Nelissen
- Law, H., Ireland, S. & Hussain, Z. (2007). *The psychology of coaching, mentoring and learning*. John Wiley & Sons Ltd, The Atrium, Chichester, England.
- Max Goote Kenniscentrum voor Beroepsonderwijs en Volwasseneneducatie (2005). *Werken aan leren. Bijdragen aan een beleidsagenda bve vanuit leergang 2005*. Amsterdam: MKGbve
- Meijer, W. (2009) *Passend onderwijs vraagt om ideale leraren en ideale hulpverleners. Kind en adolescent vol. 8 nr. 4*
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2011) *Bijlage 1 Wettelijk kader passend onderwijs*. Geraadpleegd April 2011 via: <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/passend-onderwijs/documenten-en-publicaties/rapporten/2011/01/31/bijlage-1-wettelijk-kader-passend-onderwijs.html>

- Mittler, P. (2000). *Working towards Inclusive Education: Social Contexts*. London: David Fulton Publishers Ltd.
- Molen, van der H. (2009). *Meer betrokken ouders*. Leersum: Ouders en Coö
- Pameijer, N. en Beukering, T. van (2004) *Handelingsgerichte diagnostiek : een praktijkmodel voor diagnostiek en advisering bij onderwijsleerproblemen*. Leuven/Voorburg: Acco
- Pameijer, N. en Beukering, T. van (2007) *Handelingsgericht werken: een handreiking voor de interne begeleider. Samen met leraar, ouders en kind aan de slag*. Leuven/Voorburg: Acco
- Shuttleworth, V. (2000) *The special educational needs coordinator: maximizing your potential*. London: Financial Times/ Prentice Hall
- Sinke, H. & Schouws, N. (2007) *De zorgcoördinator*. Amsterdam/Apeldoorn: Garant
- Swieringa, J. & Jansen J. (2005) *Gedoe komt er toch. Zin en onzin over organisatieverandering*. Schiedam: Scriptum
- Talsma, L. & Brinkman, B. (2006) *Handreiking zorg- en adviesteam in het MBO*. Amsterdam/Apeldoorn: Garant
- Vandamme, R. (2003). *Handboek ontwikkelingsgericht coachen, een hefboom voor zelfsturing*. Soest: Uitgeverij Nelissen
- Verhoeven, W. & Verhage, H. (2003) *Coachen en leerprocessen. Leren zonder de les te lezen*. Aarle-Rixtel: Associatie voor coaching
- Verhoeven, W. (2003) *De Dynamiek van coaching*. Aarle-Rixtel: Associatie voor coaching
- Whitmore, J. (2002). *Coaching for performance*. Nicholas Brealey Publishing, London.